

Opgravingsvergunning 2004/01

Voor het uitvoeren van een proefsleuvenonderzoek: Rica Annaert, archeoloog VIOE (heden agentschap Onroerend Erfgoed)

Intern rapport agentschap Onroerend Erfgoed

Archeologisch proefsleuvenonderzoek Van Den Nestlaan te Broechem (Ranst – prov. Antwerpen).

ANNAERT R.

Administratieve voorbereidingen	Rica Annaert, toenmalig IAP Rob Vanschoubroek, toenmalig IAP
Terreinwerk	Rica Annaert, toenmalig IAP Walter Bartels, toenmalig IAP
Topografische opmetingen	Johan Van Laecke, toenmalig IAP
Materiaaldeterminatie	Niet van toepassing
Rapportage	Rica Annaert, agentschap Onroerend Erfgoed
Tekeningen en grafische verwerking	Rica Annaert, agentschap Onroerend Erfgoed
Foto's	Niet van toepassing

Zellik, september 2013

Administratieve fiche

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Ranst

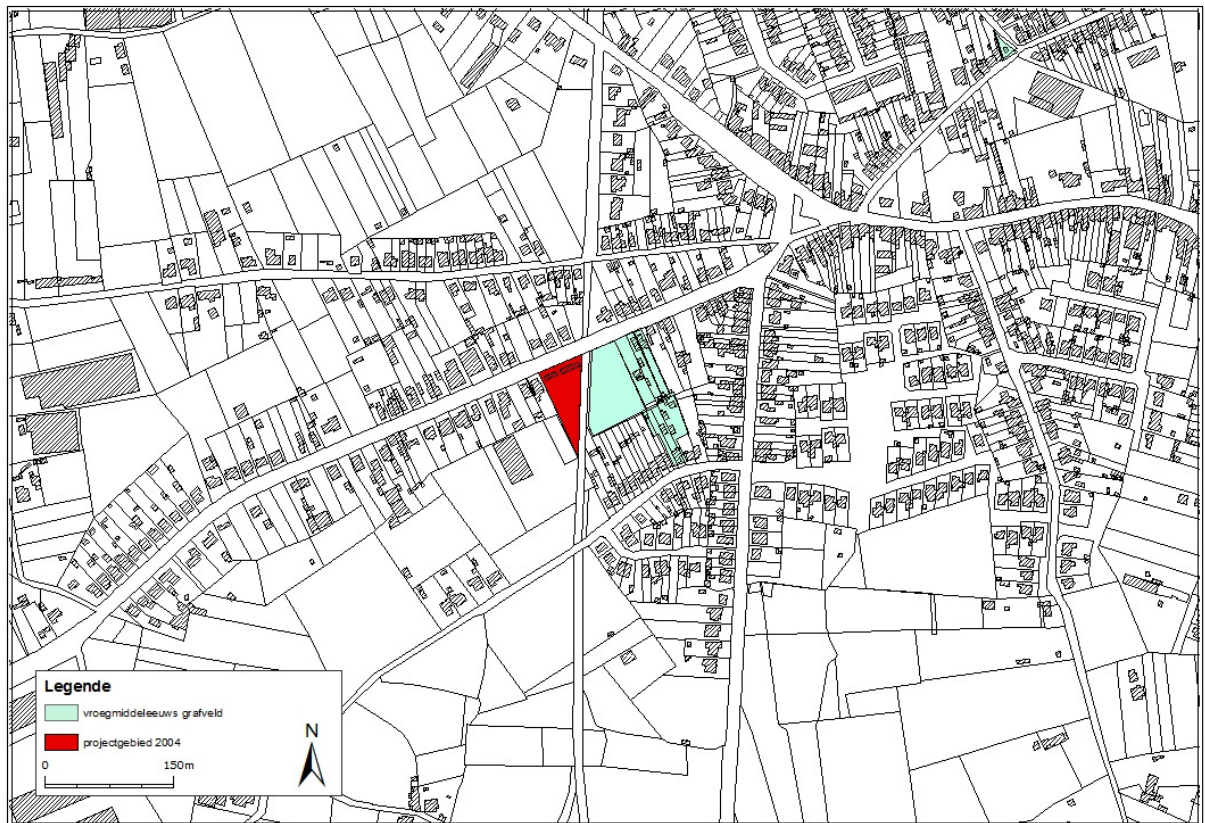
Deelgemeente: Broechem

Adres: Van den Nestlaan

Perceel: Afd. 3 Sie C nrs. 231c en 232f

Datum uitvoering onderzoek: maandag 2 februari 2004, dinsdag 3 februari 2004 en vrijdag 6 februari 2004.

Vergunningsnummer: 2004/01

Inhoudsopgave

1	Inleiding en aanleiding van het onderzoek	4
2	Ligging van het projectgebied	5
3	Motivatie en archeologische voorkennis	6
4	Aanpak	7
5	Waarnemingen	9
6	Besluit	9
7	Bibliografie	9

1 Inleiding en aanleiding van het onderzoek

De aanvraag voor de bouw van een appartementenblok langs de Van den Nestlaan in Broechem (gemeente Ranst, provincie Antwerpen) werd omwille van de ligging bij de reeds deels onderzochte site van het vroegmiddeleeuwse grafveld op de Nierlenders, door de gemeente Ranst voor advies voorgelegd aan de toenmalige Afdeling Monumenten en Landschappen van de Administratie Ruimtelijke Ordening (heden agentschap Onroerend Erfgoed). De Afdeling Monumenten en Landschappen adviseerde de uitvoering van een evaluerend en waarderend proefsleuvenonderzoek. Indien positief zou een vlakdekkend onderzoek opgelegd worden. Dit advies werd opgenomen in de bouwvergunning. Zie fig. 1 voor een algemene situering van de site t.o.v. het grafveld.

Notaris Réne Van Kerkhoven trad in dit dossier op als opdrachtgevend eigenaar/bouwheer en sloot een overeenkomst voor de uitvoering van het evaluerend proefsleuvenonderzoek, met het toenmalige Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP - heden agentschap Onroerend Erfgoed).

Het veldwerk in het kader van dit onderzoek werd uitgevoerd conform deze overeenkomst, ondertekend door de heer Van Kerkhoven als eigenaar en de heer Callebaut als waarnemend algemeen directeur van het toenmalige IAP op 4 juni 2003.

Het opgravingsteam bestond uit Rica Annaert (toenmalig IAP) en Walter Bartels (toenmalig IAP). De topografische opmetingen en de realisatie van het opgravingsplan gebeurden door topograaf Johan Van Laecke (toenmalig IAP).

Het kraanwerk voor het opengraven van de sleuven werd bekostigd door het toenmalige IAP en uitbesteed aan de firma John Van Hoof uit Putte.

Het proefsleuvenonderzoek vond plaats van 2 tot 6 februari 2004.

FIG. 1 Luchtfoto het onderzoeksgebied met lokalisatie van het te onderzoeken perceel én het vroegmiddeleeuwse grafveld (©2012 AGIV)

2 Ligging van het projectgebied

Het projectgebied bevindt zich op het zuidoostelijke uiteinde van een noordoost-zuidwest georiënteerde dekzandrug (13 m zero D) die ingebed ligt tussen twee beken, de Molenbeek en de Merrebeek (fig. 2A en B). Deze dekzandrug vormt de waterscheiding tussen de bekken van Kleine Schijn en Nete. De zuidelijke flank, helt verder zuidelijk af naar een moerassige laagte (8 m zero D) waardoor de Molenbeek haar weg zoekt. 2,5 km verder in zuidoostelijke richting strekt de brede alluviale vallei van de Kleine Nete (4-5 m zero D) zich uit.

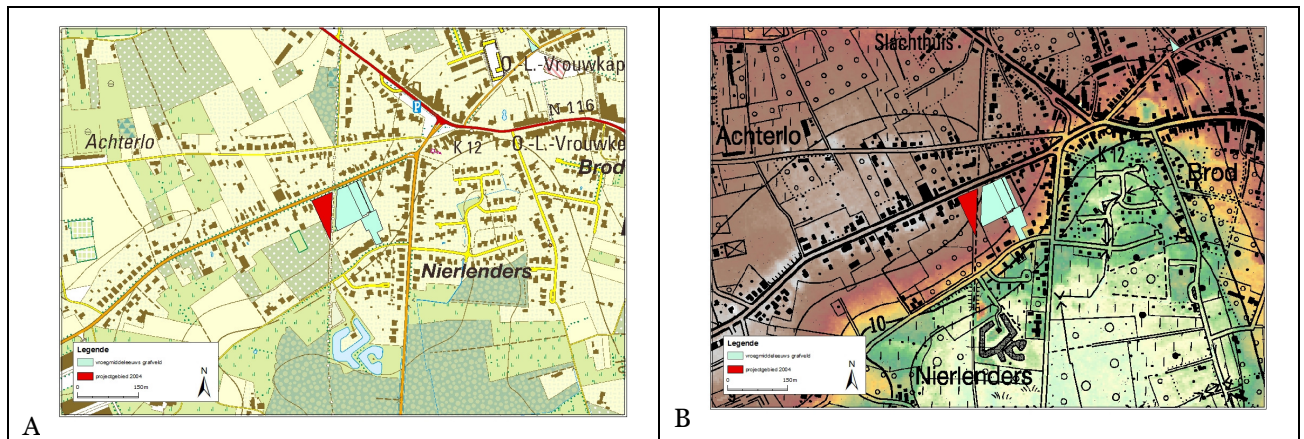

FIG. 2A Topokaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) gelegen naast de site van het vroegmiddeleeuwse grafveld (lichtblauw) – (©2012 AGIV)

FIG. 2B DHM met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) gelegen naast de site van het vroegmiddeleeuwse grafveld (lichtblauw) – (©2006 AGIV)

De geologische ondergrond (fig. 3) wordt gevormd door mariene glauconiethoudende zanden van het Antwerpiaan¹. De tertiaire en oud-pleistocene afzettingen bestaan in het gebied van Ranst en Broechem hoofdzakelijk uit lichte zandleem. Ter hoogte van de site zijn deze gronden getypeerd als droog tot matig droog (Pbc en Pcc) met sterk verbrokkelde textuur B horizont. De Ap horizont (bouwvoor) is er gemiddeld 30 cm dik. Pal ten noorden strekt het uitgebreide plaggencomplex van Broechem zich uit, gekenmerkt door droge, matig droge en matig natte licht-zandleemgronden (Pbm, Pcm en Pdm). Onmiddellijk ten zuiden grenst de site aan de moerassige, zeer sterk gleyige gronden op zandlemig materiaal met reductiehorizont (Lfp) waardoor de Molenbeek vloeit. Deze depressiegronden zijn permanent verzadigd met water.

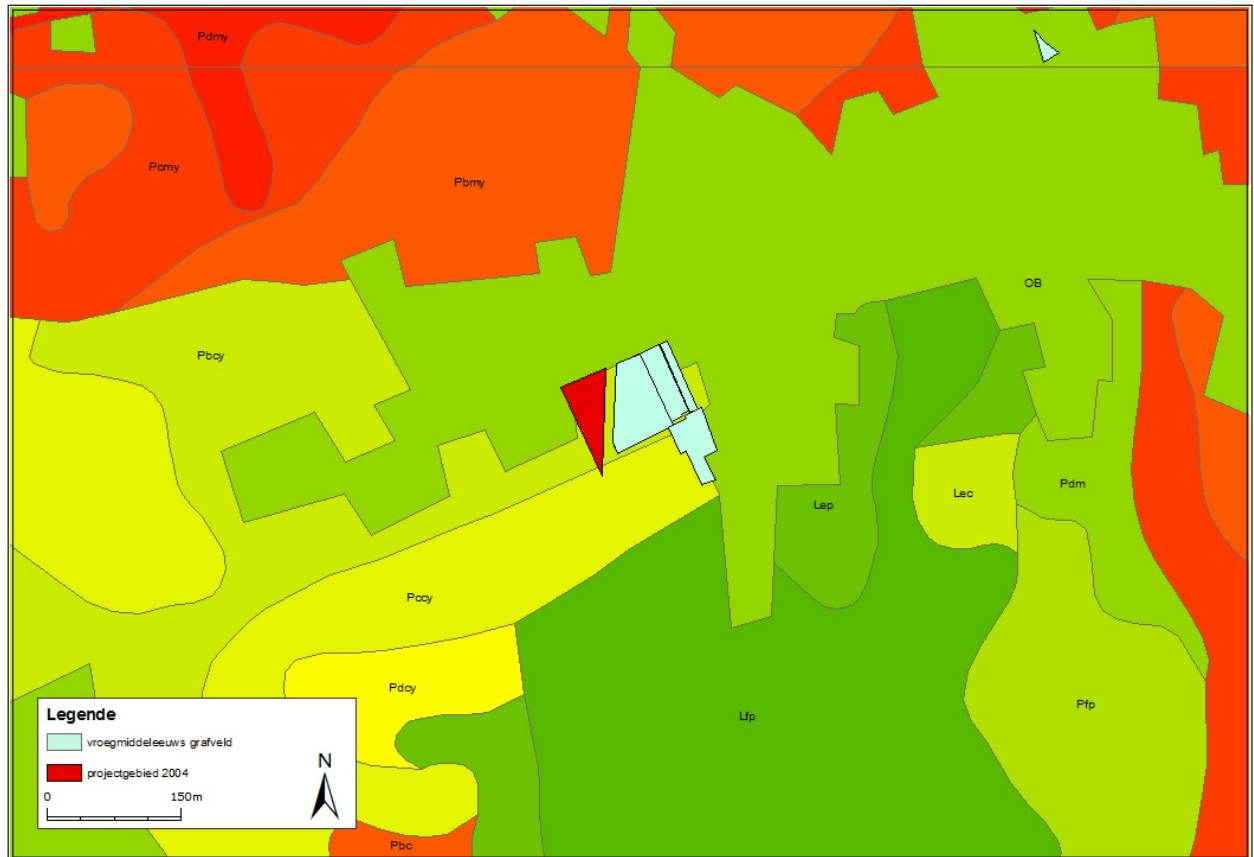

FIG. 3 Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (©2001 AGIV).

3 Motivatie en archeologische voorkennis

Ten tijde van de indiening van de bouwaanvraag was enkel fase 1 van het terreinonderzoek van het vroegmiddeleeuwse grafveld afgerond (zuidelijke percelen gelegen langs de Nierlenderstraat). In dat stadium van het onderzoek was de uitgestrektheid van het grafveld nog niet gekend. Enkel de zuidelijke begrenzing leek bereikt². Verder preventief onderzoek van de percelen in de onmiddellijke omgeving was in 2004 dus zeker te verantwoorden bij elke toekomstige bodemingreep waarbij het archeologisch patrimonium zou dreigen verloren te gaan³. Een verdere motivatie is te verantwoorden omdat de vastgestelde begraving nog niet in verband te brengen is met enige nederzettingssporen. Vermits ook bij andere vroegmiddeleeuwse grafvelden deze link vaak ontbreekt en geen eenduidige positie ten opzichte van de grafvelden te voorspellen is, is het zeker aan te bevelen om de ruime omgeving van het grafveld archeologisch op te volgen bij eender welke bodemingreep.

Zie fig. 4 voor een situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het grafveld.

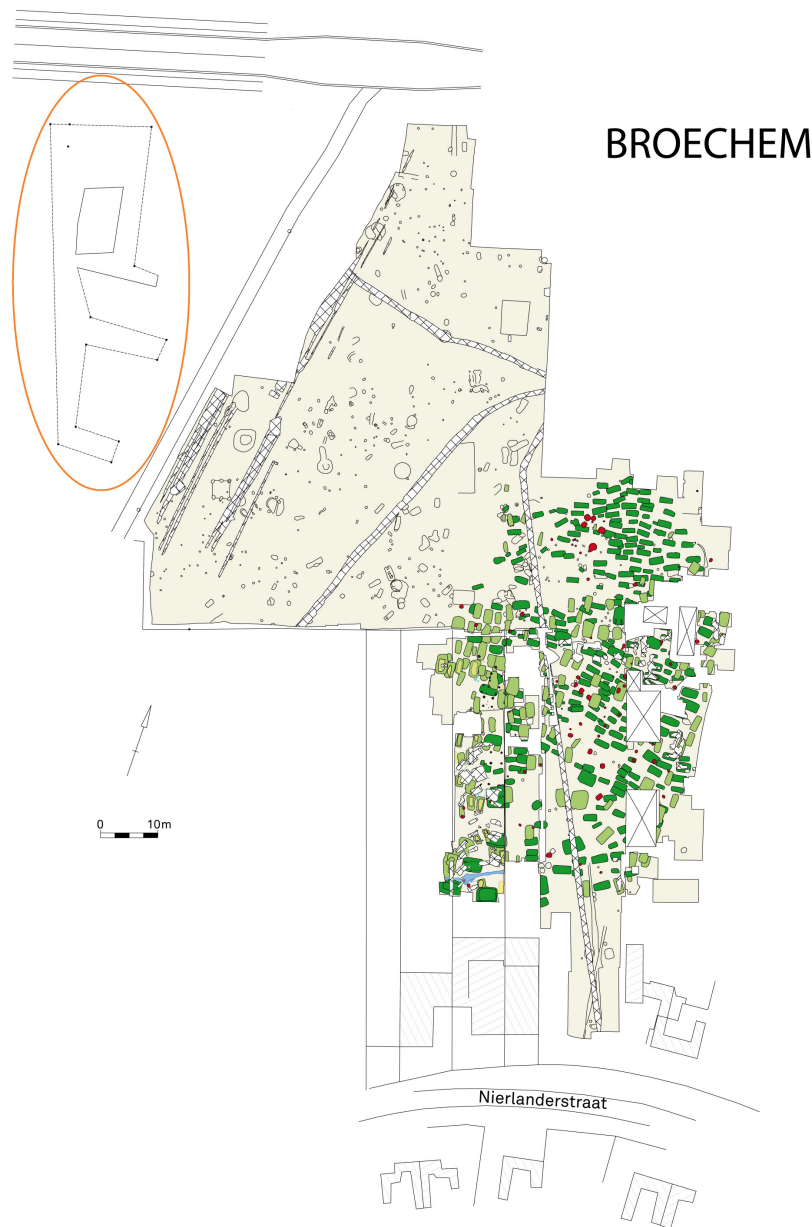

FIG. 4 *Situering van het onderzoekgebied ten opzichte van het vroegmiddeleeuwse grafveld (510 graven) onderzocht in 2001-2003 (fase 1 langs de Nierlanderstraat) en 2007-2010 (fase 2 langs de Van den Nestlaan) - (©OE).*

4 Aanpak

Vermits het terrein nog begroeid was met bomen en struiken die niet zouden verwijderd worden door de bouwheer/eigenaar, was het onmogelijk om te werken in een parallel grit van evenwijdige sleuven. Langs de westelijke perceelgrens werd een lange aslijn uitgezet die loodrecht op de Van den Nestlaan gericht was. Hierop werden naargelang de begroeiing haakse, oostelijk gerichte sleuven uitgezet waarvan de breedte varieerde. Alle sleuven werden machinaal uitgegraven tot op het archeologisch leesbare niveau, dit wil zeggen tot op de C-bodem die er samengesteld was uit pleistocene lichte zandleemgronden. De bouwvoor of Ap-horizont was gemiddeld 30 tot 40 cm dik. De contouren van de sleuven werden met de theodoliet ingemeten (fig. 5).

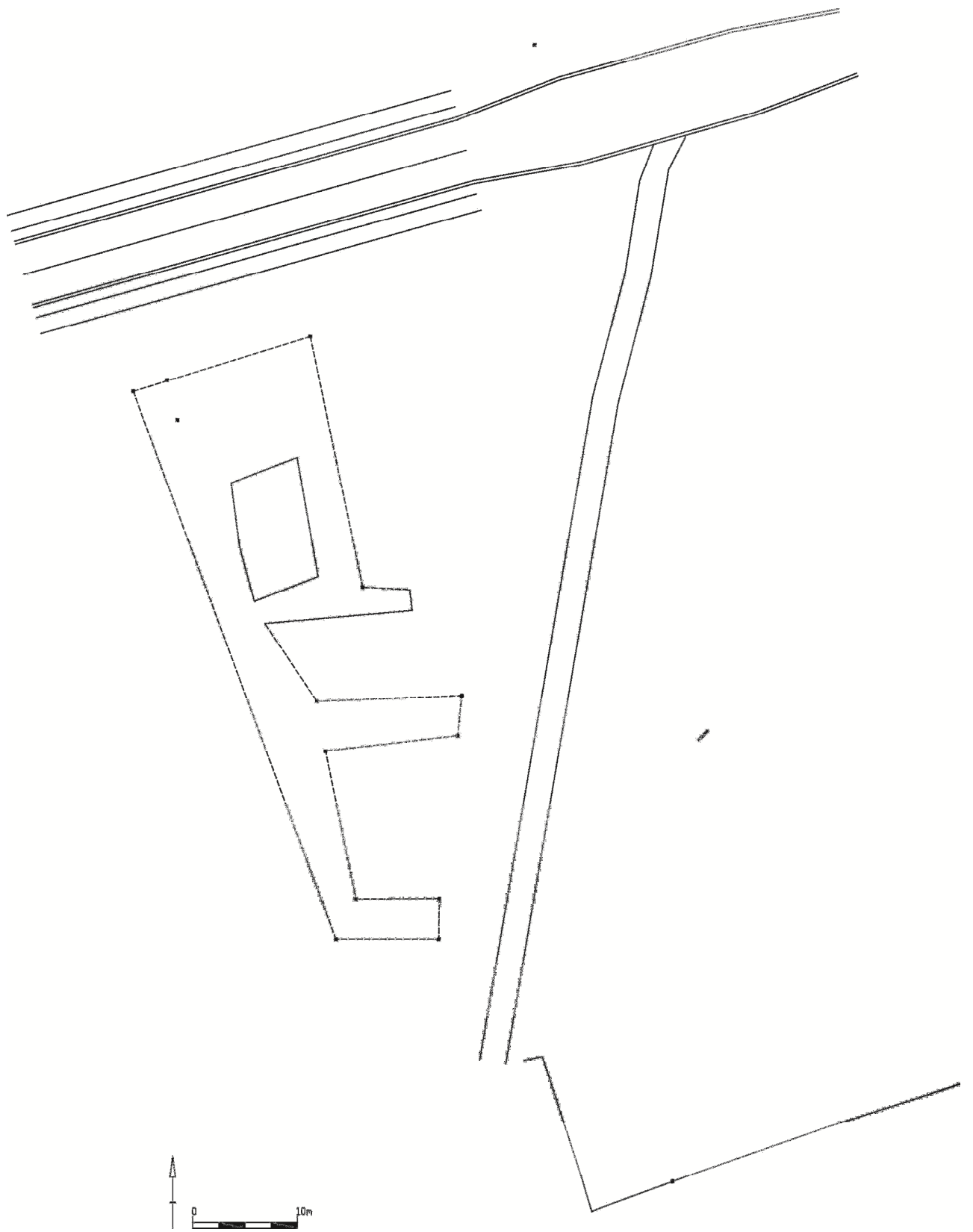

FIG. 5 *Overzicht van de proefsleuven (©OE).*

5 Waarnemingen

Tijdens dit onderzoek werden geen archeologische sporen waargenomen: noch sporen die te relateren zijn aan het vroegmiddeleeuwse grafveld of bijhorende bewoning noch oudere noch recentere sporen. Er kwamen evenmin materiële vondsten aan het licht.

Dit evaluerend onderzoek is dus als negatief te beschouwen.

6 Besluit

Dit evaluerend proefsleuvenonderzoek naar aanleiding van een bouwproject op een perceel onmiddellijk ten westen van het vroegmiddeleeuwse grafveld op de Nierlenders, beoogde een betere kijk op de uitgestrektheid van het grafveld en/of de lokalisatie van nederzettingssporen uit dezelfde periode.

Ondanks het negatieve resultaat, werd de eerste doelstelling deels bereikt nl. de wetenschap dat het grafveld zich niet verder uitstrekte dan de akker ten westen van het aanwezige zuidwest-noordoost gelegen fietspad (aangelegd op een oude treinbedding – zie fig. 4).

De toenmalige afdeling Monumenten en Landschappen, de eigenaar R. Van Kerkhoven en de gemeente Ranst werden schriftelijk op de hoogte gebracht van de negatieve resultaten opdat de percelen in kwestie konden vrijgegeven worden en de bouwwerken konden van start gaan.

7 Bibliografie

R. ANNAERT (MET EEN BIJDRAGE VAN M. VANDENBRUAENE) 2003A: Merovingisch grafveld uit de 6de-7de eeuw te Broechem (Ranst-prov. Antwerpen). In: CUYT G. & SAS K. (RED.) 2003: *Vlekken in het zand. Archeologie in en rond Antwerpen*, 47-55, pln 6-9.

R. ANNAERT 2003B: Merovingian cemetery of the 6th-7th century at Broechem (municipality of Ranst, province of Antwerp, Belgium), *Paganisme et Christianisme en Europe de l'ouest et du nord (de l'Antiquité au haut Moyen Age), histoire et archéologie*, 54e Sachsensymposium de l'Internationales Arbeitsgemeinschaft zur Archäologie der Sachsen und ihrer Nachbarvölker in Nordwesteuropa 8-10 septembre 2003, 36-38.

R. ANNAERT 2004A: Merovingian Cemetery of the 6th-7th century at Broechem (municipality of Ranst, province of Antwerp, Belgium), *Bulletin de Liaison de l'Association Française d'Archéologie - Mérovingienne. 54ième Sachsensymposium* 27, 87-88.

R. ANNAERT 2004B: La nécropole mérovingienne de Broechem (Ranst, province d'Anvers, Belgique), *Bulletin de Liaison de l'Association Française d'Archéologie Mérovingienne. XXVième Journées internationales d'Archéologie Mérovingienne* 28, 37-40.

R. ANNAERT & J. VAN HEESCH 2004: Een gouden muntschat uit het Merovingisch grafveld te Broechem (gem. Ranst, prov. Antwerpen), *Archeologie in Vlaanderen* 8, 229-256.

R. ANNAERT 2005A: Fremde Einflüsse in der merowingerzeitlichen Nekropole in Broechem (Belgien, Gem. Ranst, Prov. Antwerpen), 56. *Internationales Sachsensymposium im Kulturhistorischen Museum Magdeburg 27.-31. August 2005. Das Miteinander, Nebeneinander und Gegeneinander von Kulturen. Zur Archäologie und Geschichte wechselseitiger Beziehungen im 1. Jahrtausend n. Chr.. Abstracts*, Magdeburg, 13.

R. ANNAERT 2005B: Merovingisch grafveld uit de 6de en 7de eeuw te Broechem (Ranst), *Heemkunde Gouw Antwerpen. Kaderblad*, 42-2, 12-14.

R. ANNAERT 2007A: Het Merovingische grafveld van Broechem in een bredere context, *AVRA Bulletin* 7-2006, 11-20.

ANNAERT R. 2007B: La nécropole mérovingienne de Broechem (VIe-VIIe siècle) (Ranst, province d'Anvers –

Belgique). In: VERSLYPE L. (ED.), *Villes et campagnes en Neustrie. Sociétés-Economies-Territoires-Christianisation. Actes des XXVe Journées Internationales d'Archéologie Mérovingienne de l'A.F.A.M., Europe médiévale 8*, Montagnac, 87-96.

ANNAERT R., DEFORCE K. & VANDENBRUAENE M. 2009: The cremation graves at the Broechem cemetery (Belgium, province of Antwerp). In: PANHUYSEN T. (ed.), *Transformations in North-Western Europe (AD 300-1000). Guidebook 60th Sachsensymposium 19-23 september 2009*, Maastricht, 15.

ANNAERT R. 2010: The Merovingian cemetery of Broechem (B, province of Antwerp) in the North-Austrasian *pagus Renensis*. In: DE GROOTE K., TYS D. & PIETERS M. (ED.), *Exchanging Medieval Material Culture. Studies on archaeology and history presented to Frans Verhaeghe*, Relicta Monografieën 4, Brussel, 205-215.

ANNAERT R. 2011A: De crematieritus op het Merovingisch grafveld van Broechem (Antw.), *Kroniek. Archaeologia Mediaevalis* 34, Namur, 8-11.

ANNAERT R. 2011B: The elite as individualised members of a local community: the Broechem cemetery, *Conference book 62. Internationales Sachsensymposium. Arbeitsgemeinschaft zur Archäologie der Sachsen und ihre Nachbarvölker in Nordwesteuropa – IvoE. Hannover 24. bis 28. September 2011, Niedersächsisches Landesmuseum Hannover. Individual and Individuality? Approaches towards an Archaeology of Personhood in the First Millenium AD*, Hannover, 11-12.

R. ANNAERT 2011C: Einflüsse fremder Kulturen in der merowingerzeitlichen Nekropole in Broechem (Gem. Ranst, Prov. Antwerpen). In: LUDOWICI B. & PÖPPELMAN H. (ed.), *Das Miteinander, Neveneinander und Gegeneinander von Kulturen. Zur Archäologie und Geschichte wechselseitiger Beziehungen im 1. Jahrtausend n. Chr.*, Neue Studien zur Sachsenforschung 2, Hannover, 146-153.

ANNAERT R., DEFORCE K. & VANDENBRUAENE M. 2011: The cremation graves at the Broechem cemetery (prov. of Antwerp, Belgium). In: T.A.S.M. Panhuysen (ed.), *Transformations in North-Western Europe (AD 300-1000). Proceedings of the 60th Sachsensymposium 19.-23. September 2009 Maastricht*, Neue Studien zur Sachsenforschung 3, Hannover, 207-217.

ANNAERT R. 2012A: Who were buried at the Broechem cemetery? (5th-7th century AD, prov. Of Antwerp, Belgium). In: ANNAERT R., DE GROOTE K., HOLLEVOET Y., THEUWS F., TYS D. & VERSLYPE L. (ED.), *The very beginning of Europe? Cultural and Social Dimensions of Early Medieval Migration and Colonisation (5th-8th century). Archaeology in Contemporary Europe, Conference Brussels –May 17-19 2011*, Relicta Monografieën 7, Brussel, 197-204.

ANNAERT R. 2012B: The cremation graves at the Broechem Cemetery (Belgium, Province of Antwerp). In: Viitanen E.-M. (ed.) 2012: *18th Annual meeting European Association of Archaeologists, 29 August – 1 september 2012 Helsinki/Finland*. Abstracts, Helsinki, 30-31.

ANNAERT R. & ERVYNCK A. 2013: The elite as individualised members of a local community: the Merovingian cemetery at Broechem (Antwerp, Belgium). In: LUDOWICI B. (ed.), *Individual and Individuality? Approaches toward an Archaeology of Personhood in the First Millenium AD*, Neue Studien zur Sachsenforschung 4, Hannover, 107-116.

BAEYENS L. 1976: *Verklarende tekst bij het kaartblad Lier 44 W van de Bodemkaart van België*, Gent.

DEBRUYNE S. & ANNAERT R. 2009A: Het Merovingische grafveld van Broechem (gem. Ranst) (Antw.), *Archaeologia Mediaevalis* 32, 4-6.

DEBRUYNE S. & ANNAERT R. 2009B: The Merovingian cemetery of Broechem. In: VON FREEDEN U., FRIESINGER H. & WAMERS E., *Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahrtausend n.Chr. in Mittel- und Nordeuropa. Akten des 59. Internationalen Sachsensymposiums und der Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im Mitteldonauraum*, Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 12, Bonn, 497-500.

GITS S. 2007: *Merovingische juweelkunst van de grafvelden Broechem, Harmignies en Sint-Gillis-bij-*

Dendermonde (niet gepubliceerde licentiaatsverhandeling Vrije Universiteit Brussel), Brussel.

IMBRECHTS V. 2007: *Het aardewerk uit het Merovingische grafveld te Broechem. Techno-, typo-, chronologisch onderzoek en sociaal-economische interpretatie van het materiaal* (niet gepubliceerde licentiaatsverhandeling Vrije Universiteit Brussel), Brussel.

SOULAT J. 2009: *Le matériel archéologique de type saxon et anglo-saxon en Gaule mérovingienne*, Mémoires publiés par l'Association française d'Archéologie mérovingienne XX, Saint-Germain-en-Laye.

¹ Voor de bodemkundige gegevens zie Baeyens 1976.

² Annaert & van Heesch 2001/2002, 232

³ Ondertussen is tussen 2007 en 2010 het onderzoek van het grafveld verder gevorderd omdat ook de noordelijke percelen gelegen langs de Van den Nestlaan aan een extensief preventief onderzoek zijn onderworpen. Zie hiervoor volgende uitgebreide bibliografie: Annaert 2003A & B; Annaert 2004A & B; Annaert 2005A & B; Annaert 2007A & B; Annaert 2009; Annaert 2010; Annaert et al. 2011; Annaert 2012A & B; Annaert & Ervynck 2013; Debruyne & Annaert 2009A & B; Gits 2007; Imbrechts 2007; Soulat 2009.